

Gabriela Musilová: *Ostatky*

SOUHRNY

UZNÁNÍ NEJISTOTY: KOMU A ČEMU VĚŘIT

ÚVODNÍ SLOVA A TEOLOGICKÁ REFLEXE: ZARÁMOVÁNÍ KONFERENCE O UZNÁNÍ, NEJISTOTĚ, DŮVĚŘE, ROZHODOVÁNÍ A PLÍŽIVÝCH KRIZÍCH

Bohumila Baštecká: Základní pojmy konference Uznání nejistoty

„Pokračujte v plíživých krizích!", zaznělo výrazně na závěr minulé transdisciplinární konference komunitní krizové spolupráce o dobrém zvládnutí krize. Plíživé krize jsou však příliš široké téma. Pro tematickou řadu otevřených bytových seminářů 2026 jsme sáhli po pojmu „uznání" a zkoumali jsme ho v kontextu plíživých krizí. Jenže uznání je také příliš široké téma. Náhodně jsme z něj vybírali v průběhu roku. A končíme tím, co se z něho vyvinulo: uznáním nejistoty.

Komunitní krizová spolupráce je nadoborová disciplína, která se zabývá spoluprací lidí, organizací a obcí po neštěstích. Nesena je přesvědčením „postarej se o prostředí, to se postará o tebe". Vyzývá k všímavosti, k zájmu o druhé a (mezilidské) dění na místech, kudy procházíme anebo kde spolu žijeme. Staví na prvních občanských pomocích a komunitních intervencích, na **připravenosti**, nikoliv jen na prevenci. Obvykle se zabývá událostmi a jejich důsledky. Postupuje podle souřadnic: charakteristiky události, čas po události a uspořádání potřeb, hodnot, sil, zdrojů a strategií zvládání jednotlivých zájmových skupin. Ústřední význam má způsob komunikace.
V rámci komunitní krizové spolupráce se opakovaně vracíme k bonmotu belgického hasičského psychologa majora Dr. Erika De Soira, Ph.D., že na zvládnutí krizí stačí dvě věci: **uznání a rituály**.

„**Plíživá krize**" neboli „**normalizace nepříznivých změn**" znamená, že nepříznivé dění člověk sice zavnímá, nepohne se ale k včasné protiakci. Jednak proto, že lidský mozek přikládá důležitost událostem, nikoliv dění, jednak pravděpodobně kvůli sebeochraně (udržení životu prospěšných přesvědčení), jednak kvůli znejistění statistickou normou (když je něco časté, je to přece normální). Normalizaci nepříznivých změn se lze bránit pojmenováním, přijetím a ochranou hodnot. Sama představa dobra se ale vyvíjí (viz např. důraz na lidská práva).

Uznání má stovky podob a pravděpodobně všechny jsou skutečně základem mezilidské pomoci: od uznání, že se něco (zlého) stalo přes uznání druhého jako lidské bytosti s důstojností a právy až po uznání zásluh.
Uznání nejistoty je z pohledu komunitní krizové spolupráce předpokladem připravenosti. Původní podtitul konference zněl „nejistota z relativity a nejistota z podstaty". V prvním případě jde spíš o nejistotu z rozmanitosti.

Nejistota z rozmanitosti souvisí s množstvím perspektiv. Zvykli jsme si říkat, že došlo k rozdělení společnosti na „bubliny". Pravděpodobně spíš došlo k tomu, o co jsme usilovali, tedy k **uznání rozmanitosti**. Jsou slyšet hlasy jednotlivých zájmových skupin, seznamujeme se navzájem s odlišnými, a přece pochopitelnými perspektivami. Na konferenci představuje nejistotu z množství pohledů bezdomovectví a jeho řešení. Rozmanitost přináší pozicionalitu, nutnost se představit a představením vymezit. Konference je transdisciplinární, nadoborová, a zastává hodnoty rovnosti, rozmanitosti a vzájemnosti (začlenění). **Transdisciplinarita** překračuje hranice jednotlivých oborů díky praktickému ukotvení. Řeší složité úkoly/problémy z praktického života, na jejichž vyřešení jeden obor anebo jeden člověk nestačí. V centru řešení stojí ten, kdo daný úkol/problém žije: jmenuje-li se problém „bezdomovectví", v centru řešení stojí člověk bez domova. Transdisciplinarita tedy mimo jiné znamená, že zkušenost osobní má stejnou váhu jako zkušenost odborná. Expertský pohled může přinášet jak expert v rámci odbornosti, tak expert na svoji osobní žitou zkušenost.

Nejistota z podstaty vyplývá z povahy našeho bytí a spolužití. Je to danost. Nikdo z nás neví, jestli se dožije dnešního večera. A nikdo z nás neví, jaké všechny důsledky bude mít daná událost, až uplyne nějaký čas. Nezbývá než se držet hodnot, a odolat pokušení krátkodobých zisků, které by se vyvinuly v dlouhodobé ztráty. Na konferenci se nejistotou z podstaty zabýváme v tématu havlíčkobrodských sériových vražd zdravotníkem. Zdravotnictví je postaveno na **důvěře** v mnoha podobách. Co se stane s člověkem, který se odváží veřejně uznat, že zdravotník důvěry zneužil? Oznamovatel se přitom drží svého svědomí, které ho vede proti touze veřejnosti události zakrýt. Z dlouhodobého hlediska pomáhá v tu chvíli společenství, aby se nestalo nositelem a obětí **morální újmy**[1], plíživé krize, kterou společenství může v krátkodobé perspektivě produkovat i v ochraně důvěry a která ho zpětně ničí a důvěry zbavuje.

Podtitulem konference je otázka **Komu a čemu věřit**. Nabízí se věřit sobě a svému svědomí s důvěrou, že ostatní nám pomůžou, a s vědomím, že člověk v dění nemívá poslední slovo. A k tomu si občas připomenout některé sny lidstva. Jedním z nich je **Ottawská charta podpory zdraví**, která před čtyřiceti lety uvedla základní podmínky a zdroje zdraví: mír, přístřeší, vzdělání, potrava, příjem, stabilní ekosystém, udržitelné zdroje, sociální spravedlnost a rovnost.

Tomáš Halík: Žít v nejistotě

Chtěl bych hovořit o dvou rovinách nejistoty. Jedna rovina je to, co všichni nějakým způsobem vidíme: často se hovoří o kumulativní krizi – od klimatických změn po důsledky aplikace IA, nástup populismu, krize demokracie apod. Druhá zasahuje hlouběji: zpochybňuje způsob, jímž

[1] **Morální újma** se definuje jako přestoupení vlastních základních přesvědčení a hodnot a důsledek tohoto přestoupení. Působí hluboký stud a sebepochybnost, a to i v pozici svědka.

A nyní vy, kteří říkáte: „Dnes nebo zítra půjdeme do toho a toho města, zůstaneme tam rok, budeme obchodovat a vydělávat" – vy přece nevíte, co bude zítra! Co je váš život? Jste jako pára, která se na okamžik ukáže a potom zmizí! Raději byste měli říkat: „Bude-li Pán chtít, budeme naživu a uděláme to neb ono."
Bible, List Jakubův, kapitola 4, verše 13-15.

jsme dosud rozuměli světu i sami sobě. Rychlost a hloubka změn našeho světa, jehož jsme součástí, není uchopitelná dosavadními kategoriemi, pojmy a příběhy, s jejichž pomocí jsme vnímali a interpretovali svět. Nastal čas pro hlubokou změnu paradigmat našeho přístupu ke světu.
Naše doba nás vystavuje oběma těmto nejistotám zároveň. Nevíme, co nás čeká – to tu bylo jistě vždy, ale dnes jsou změny světa – politické poměry, vztahy mezi kulturami, možnosti techniky i podmínky života na Zemi – tak hluboké, rychlé a vzájemně provázané, že si žádný zodpovědný člověk neodváží další vývoj predikovat.
Současně však slábne důvěra ve struktury, jejichž prostřednictvím jsme tyto proměny vykládali. Něco se děje s naším světem a něco se děje s našima očima. Dokud se mění pouze jednotlivé okolnosti, můžeme na ně reagovat prostředky, které máme k dispozici. Když však přestává odpovídat skutečnosti samotný rámec našeho myšlení, nestačí do něj přidávat další informace. Potřebujeme se znovu učit vidět. A to je obtížnější než opravit chybný názor.

1 Rozhodování v situacích nejistoty I: zdravotník jako sériový vrah

Miroslav Vaňura: Případ heparin po dvaceti letech

Odhalení „heparinového vraha" na oddělení ARO havlíčkobrodské nemocnice jsem měl možnost sledovat hned od prvních okamžiků, kdy s ním královéhradecká kriminálka seznámila veřejnost. Jeho nepochopitelné počínání a bezproblémové přiznání ke spáchání vražd provázel otazník, který se linul celým vyšetřováním – jaký přesně byl jeho motiv? Petr Zelenka velmi vyhýbavě nabídl několik nepřesvědčivých možností – od touhy po akci na oddělení, přes osobní vyhoření, až po potřebu dominovat nad lékaři. Nic z toho ale stoprocentně neobstálo proti logickým argumentům psychologů a vyšetřovatelů. Proč je v tomto případě motiv tak důležitý? Kvůli obětem Petra Zelenky. Patří mezi ně nejen rodiny zavražděných pacientů a přeživší, ale i kolegové a kolegyně zdravotníci a lékaři z nemocnice, ale i Zelenkovi nejbližší – jeho vlastní rodina.
Případ „heparin" jsem natáčel několikrát – těsně po jeho odsouzení, s odstupem 10 let, a teď se k němu vracím po 20 letech. Vnímáme posun v postojích účastníků, jejich otevřenosti i schopnosti zhodnotit bolestné události roku 2006. Motiv k vraždám bezbranných pacientů zdravotníkem, který je měl chránit, je během rozhovorů se všemi respondenty vždy tématem, ke kterému nakonec sklouzneme. Možná se nám podaří tuto otázku alespoň částečně zodpovědět po 20 letech.

A nyní vy, kteří říkáte: „Dnes nebo zítra půjdeme do toho a toho města, zůstaneme tam rok, budeme obchodovat a vydělávat" – vy přece nevíte, co bude zítra! Co je váš život? Jste jako pára, která se na okamžik ukáže a potom zmizí! Raději byste měli říkat: „Bude-li Pán chtít, budeme naživu a uděláme to neb ono."
Bible, List Jakubův, kapitola 4, verše 13-15.

Marie Štěpánová[2], Pavel Longin[3]: „A dej mi sílu unésti…"

Ve svém sdělení se zabývám lidskými i profesními dopady spojenými s odhalením kauzy tzv. heparinového vraha na oddělení ARO v letech 2006 až 2008. Mottem jsou Skácelovy verše o odvaze, síle a moudrosti – právě tyto vlastnosti byly důležité pro vyrovnání se se situací odhalení vraha na našem oddělení. Zveřejnění případu vyvolalo mediální lavinu a politizaci, kdy terčem útoků se stal i primář Longin. Vedle vyšetřování a bolestné komunikace s pozůstalými tak bylo třeba čelit i veřejné kritice. Celá situace vedla na jedné straně k nabourání důvěry v média i politiky, na druhé straně k posílení důvěry v policii, soudy i lidský zájem a podporu. Traumatická zkušenost poznamenala každého jinak, vnitřní důvěra v rámci oddělení však zůstala neotřesena. Podstatným aspektem, který vyplynul z veřejných reakcí na kauzu, byla absence vyjádření, že podobné případy se vyskytují a pro společnost je důležité, aby vyšly najevo. Celé náročné období jsme mohli unést jen díky Boží i lidské pomoci.

Renata Otrusinová: Nemocnice, která se učí z krizových situací

Krizové situace nabízejí učení se. Příspěvek zaměřuji na podmínky učící se nemocnice a na proměnu zkušeností, chyb a téměř vzniklých chyb v konkrétní systémové změny. Posun od hledání viníka k porozumění příčinám a podmínkám vzniku událostí, význam otevřené kultury bezpečí, mezioborové spolupráce a zapojení pacientů, rodin i komunity. Základním poselstvím je, že skutečně učící se nemocnice se nepozná podle toho, kolik školení realizuje, ale podle toho, jak dokáže získané poznání proměnit v každodenní praxi.

2 ROZHODOVÁNÍ V SITUACÍCH NEJISTOTY II: LIDÉ BEZ PŘÍSTŘEŠÍ A JEJICH VOLBA

Zuzana Válková: Jak snadno se to může stát: bezdomovectví mezi statistikou a stereotypem

Ve veřejné debatě se bezdomovectví často objevuje až jako konečný stav: člověk na ulici, jeho osobní příběh a otázka, jak mu pomoci (případě nahlas nevyslovované „jak si za to mohl/a sam/a", tedy implicitní selhání vůle). Takové vyprávění může probouzet soucit či přímo na něj cílit, zároveň ale snadno upevňuje představu, že lidé bez domova tvoří zvláštní skupinu lidí – „ty druhé", jejichž životní zkušenost se zásadně liší od naší. „Ti druzí" jsou v komunikaci

[2] Souhrn předkládá Marie Štěpánová.
[3] Pavel Longin zpracoval podkladový text *Uznání nejistoty a důvěra: dvacet let od heparinových vražd*.

zatížený i zneužívaný pojem; máme s ním ostatně historické, kulturní i filozofické zkušenosti v mnoha jiných kontextech.
Empatie přitom není neomezený ani nestranný zdroj. Je navíc „nespravedlivě" rozdělený. Snáz ji cítíme vůči lidem, které dokážeme vnímat jako sobě blízké; s rostoucí sociální, zkušenostní nebo fyzickou vzdáleností je stále těžší vztáhnout jejich situaci k našemu vlastnímu světu. Co kdybychom proto příběh bezdomovectví začali vyprávět dřív – u ženy se dvěma dětmi, které vypadne pravidelný příjem, anebo u člověka, jehož finanční stabilitu naruší nemoc, rozpad vztahu či ztráta zaměstnání?
Zároveň také otevřeme otázku, co vlastně od komunikace tohoto společenského problému očekáváme. Chceme především podporovat identifikaci s jednotlivcem, anebo veřejnosti pomoci rozpoznat strukturální problém a podporovat politickou poptávku po jeho řešení? Empatie mobilizuje vůči člověku; porozumění mechanismu může mobilizovat vůči problému.
Ráda bych tedy prozkoumala jiný způsob mediálního rámování bezdomovectví: místo obrazu člověka v situaci, kterou lidé rádi přehlížejí a odvracejí se od ní, se budu soustřeďovat na konkrétní, drobné, každodenní okamžiky, které člověka na tento okraj přivádějí – a na místa, kde lze této cestě zabránit. K otázce, co přesně od této situace dělí mě – protože „má" zkušenost se pak snáz odráží ve zkušenosti jiných.
I když jde o empatii, která mobilizuje k pomoci, anebo pak k raciu, jak mu rozumí např. Steven Pinker, jež hledá řešení v strukturách a institucích.

Jakub Čihák, Nikola Fidlerová, Melanie Zajacová: Důvěra bez podmínek: dali jsme lidem bez domova 100 000 Kč. Data a zkušenosti z projektu New Leaf Česko

Co udělají lidé bez domova, když dostanou peníze a nikdo jim neříká, jak s nimi naložit? V randomizované studii New Leaf Česko dostala část účastníků finanční injekci bez jakýchkoli podmínek. V jiné skupině měli k dispozici sociální pracovnici. Představíme data z ročního sledování účastníků a přidáme zkušenosti z práce, kde na prvním místě stojí vztah založený na důvěře, nikoliv dohled a kontrola.

S bezdomovectvím se pojí řada stereotypů. Lidé bez domova bývají často vnímáni jako ti, kteří si za svou situaci mohou sami, nechtějí pracovat nebo by případnou finanční pomoc utratili za alkohol a drogy. Nakolik ale tyto představy odpovídají skutečnosti? A jaké formy pomoci mohou lidem bez domova skutečně pomoci změnit jejich životní situaci? Projekt New Leaf Česko se pokusil na tyto otázky odpovědět prostřednictvím randomizovaného experimentu v Praze. Celkem 99 účastníků bylo náhodně rozděleno do čtyř skupin. První obdržela jednorázový nepodmíněný finanční transfer ve výši 100000 Kč, druhá získala přístup k intenzivní individuální sociální práci, třetí kombinaci obou forem podpory a čtvrtá sloužila jako kontrolní skupina. Účastníky jsme následně sledovali po dobu jednoho roku. V příspěvku propojíme výsledky výzkumu s praktickými zkušenostmi sociální práce založené na důvěře, respektu a individuálním přístupu. Představíme, jak taková podpora probíhala, s jakými překážkami se účastníci potýkali a jaké změny se podařilo během projektu uskutečnit. Výsledky experimentu

ukazují, že nepodmíněná finanční pomoc může přispět ke zlepšení bytové situace a materiálního zabezpečení. Zároveň výsledky nepodporují rozšířenou představu, že by poskytnuté peníze vedly k vyšším výdajům za alkohol, tabák či drogy. Naopak u některých skupin pozorujeme snížení závažnosti užívání drog. Individuální sociální práce zase ukazuje svůj význam zejména při dlouhodobější stabilizaci životní situace. Pozornost budeme věnovat také ekonomickým dopadům bezdomovectví. Naše analýza ukazuje, že průměrné náklady veřejného sektoru spojené s využíváním zdravotních a sociálních služeb a dalších veřejných služeb dosahovaly ve zkoumaném souboru přibližně 200 000 Kč na osobu za rok, přičemž téměř polovinu představovaly náklady na zdravotní péči. Tato zjištění otevírají otázku, zda by včasnější a účinnější pomoc nemohla nejen zlepšit život lidí bez domova, ale také předcházet části nákladů spojených s dlouhodobým životem na ulici. Výzkumná zjištění doplníme konkrétním příběhem z praxe, který ukazuje složitost životních situací lidí bez domova i možnosti a limity poskytované podpory. Naším cílem je přispět k diskusi o tom, jakou roli by v pomoci lidem bez domova měly hrát důvěra, individuální přístup a respekt k jejich vlastnímu rozhodování.

Vojtěch Sedláček[4]: Proč některým nevěříme

Svobodný, sekularizovaný stát žije z předpokladů, které sám nemůže zaručit.
Ernst-Wolfgang Böckenförde, německý ústavní soudce

Už John Adams věděl, že americká ústava stačí jen mravným občanům. Jinak řečeno: žádné zákony ani instituce samy o sobě svobodnou a solidární společnost neudrží. Stojí na něčem, co si musíme vytvářet a udržovat sami — na vzájemné důvěře. A ta začíná tím, že v druhém uznáme člověka.
Uznat druhého je přitom důležitější než s ním souhlasit. Nemusíme mít stejné názory ani stejné zkušenosti, abychom se respektovali. Uznat důstojnost člověka, s nímž nesouhlasím, je jedna ze základních zkoušek mé lidskosti.
Proč tedy některým nevěříme? Zvykli jsme si vidět v druhém spíš hrozbu než možného spojence. Nesouhlas zaměňujeme za nepřátelství, odlišnost za ohrožení. Bojíme se zklamání, zneužití, vlastní zranitelnosti. A nejsnáze odpíráme důvěru těm, kdo jsou v nouzi.
Sám jsem si to vyzkoušel. Rodinám v akutní bytové krizi poskytuji půjčky bez úroků a bez záruk — tedy bez hrozby exekuce. Všichni mě ujišťovali, že za takových podmínek nebude splácet nikdo. Zvlášť když většinou půjde o Romy.
Praxe mě dovedla k senzačnímu zjištění: mnozí splácí.
Pro matky, které mi doporučuje OSPOD nebo pomáhající organizace, jsem poslední instancí. Propadly sítem všech sociálních podpor — ty je už nevidí. Šly by na ulici a děti do děcáku. A těch v průměru dvacet tisíc pro ně znamená, jak jsem zjistil, nejen záchranu bydlení, ale především uznání.
Je totiž podstatný rozdíl, zda člověk přijme dar, nebo půjčku. Darující a obdarovaný si nejsou rovni — mohou se dál nevidět. Půjčka ale znamená: já pán, ty pán. Uznali jsme se navzájem

[4] www.nejdrivdoma.cz

A nyní vy, kteří říkáte: „Dnes nebo zítra půjdeme do toho a toho města, zůstaneme tam rok, budeme obchodovat a vydělávat" – vy přece nevíte, co bude zítra! Co je váš život? Jste jako pára, která se na okamžik ukáže a potom zmizí! Raději byste měli říkat: „Bude-li Pán chtít, budeme naživu a uděláme to neb ono."
Bible, List Jakubův, kapitola 4, verše 13-15.

a vážně. Občas mi romská matka volá, že teď nemá, že pošle splátku až příští měsíc. To není selhání. To je důvěra, která funguje.
Pomoc tedy není jen předání peněz. Je to především uznání důstojnosti druhého a důvěra, že dokáže znovu převzít odpovědnost za svůj život.
Důvěra není naivita. Je to ochota dát druhému příležitost, aniž bychom předem požadovali záruky.
Demokracie nepotřebuje, abychom si všichni mysleli totéž. Potřebuje, abychom se navzájem uznávali jako lidé se stejným právem na důstojnost, svobodu a respekt.
Obnova důvěry nezačíná velkými prohlášeními, ale každodenními činy. Jedním člověkem, který uzná druhého.
Bez uznání není důvěra. Bez důvěry není solidarita. A bez solidarity svobodná společnost dlouho neobstojí.

Roman Nikodem: **Bezdomovci pracovat chtějí**

Rád bych promluvil o propojení křesťanské neziskové organizace s městem a Městskou policií i firmou Čistá Plzeň. Dále o významu, který přinášejí pracovní aktivity lidem bez domova. Proč to děláme, co tím sledujeme, co nám to přináší.